

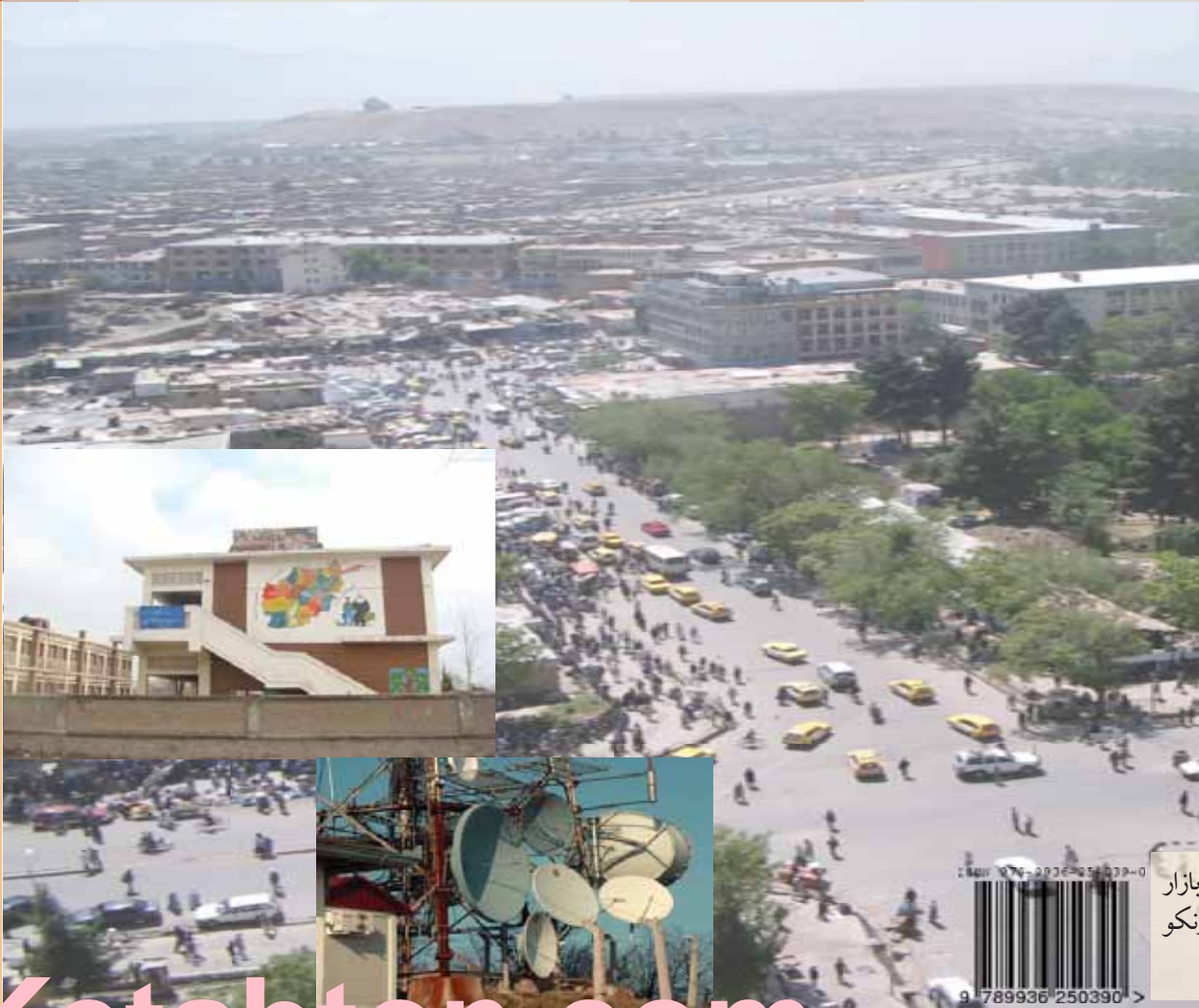

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

مدني زده کړې

اتم ټولگی

بازار
نکو

Ketabton.com

مؤلفان:

- محمد عزيز بختيار
صفورا مرزاي

ژباړونکی:

محمد افضل حضرتي

مسلكي اډيتور:

- محمد عزيز بختياري

د ژبې اډيتور:

- بريالۍ باجوړی

دیني ، سياسي او فرهنگي کمیټه:

- مولوي عبدالصبور عربي

- دكتور محمد يوسف نیازی

- حبيب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې.

د څارنې کمیټه:

- دكتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین.

- دكتور شېرعلي ظریفی د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤول.

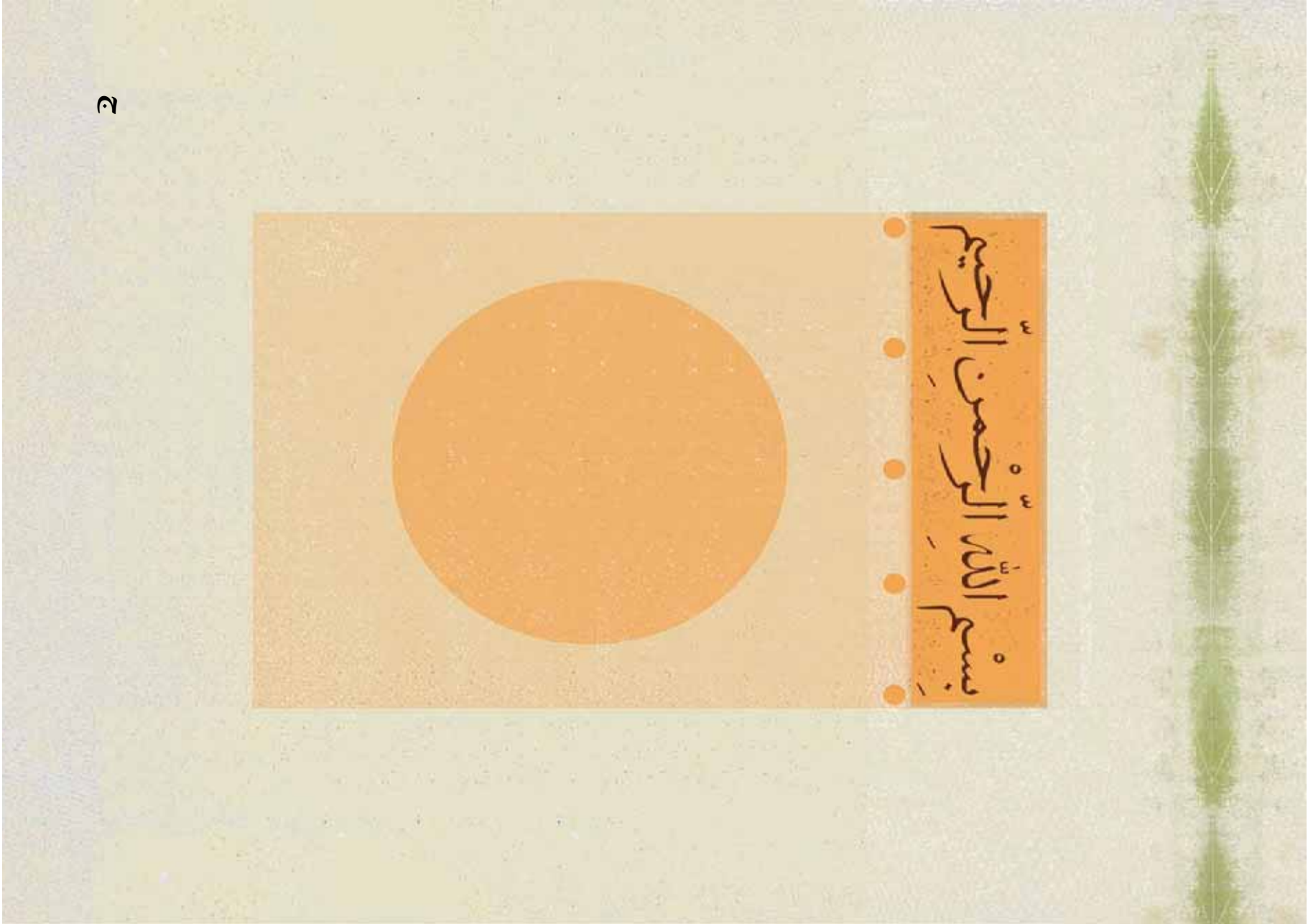
- د سر مؤلف مرستیال عبدالظاهر گلستانی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی

رئیس.

طرح او ډیزاین:

رحمت الله غفاري

ب

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی	دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د توري	هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی	د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو	د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي	پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي	هم ایماق، هم پشه بان
دا هیواد به تل ځلېږي	لکه لمر پر شنه اسمان
په سینه کې د آسیا به	لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر	وايو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهني د وزير پيغام گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکي دي چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولني د اړتياو له مخې رامنځته کېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف وومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې پکې زياتې شوې دي. د زده کړې په بهير کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدرسي پلان برخه گرځېدلي ده.

هيڅه من سم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لویو او زامنو په پاکيفته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهني د نظام هيلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې برباوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤليت په رښتوني توگه سرته رسوي.

د پوهني وزارت تل زيار کاږي چې د پوهني تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، د وطن دوستۍ، د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولني د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي. په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او زده کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لايښه تاليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې ښې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې ښې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهني وزير

سرليکونه

لومړۍ څپرکي : ښوونه او روزنه

د څپرکي موخې

مورډ ولې ښوونې او روزنې ته اړتیا لرو؟

آیا زده کړه یو خاص وخت او ځای ته اړتیا لري؟

دویم څپرکي : اقتصاد او ژوند

د څپرکي موخې

زموږ اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کېږي؟

پیسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟

په نړۍ کې اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟

۳
۷

۱۳

۱۷

۲۱

درېم څپرکي : د ټولنيزو خدمتونو موسسې

د څپرکي موخې

- ۲۷ د ټولنيزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو (۱)
- ۳۱ د ټولنيزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو (۲)
- ۳۵ د ټولنيزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو (۳)

څلورم څپرکي : ډله یيزې رسنۍ

د څپرکي موخې

- ۴۲ د ډله یيزو رسنيو سره آشنا شو
- ۴۶ رسنۍ او ټولنه

لوهری خیر کی

بسوونہ او روزنہ

پہ دی خیر کی کی دا لاندی لوستونہ لوئی.

- موڑ ولی بسوونی او روزنی ته ایتیا لرو؟
- آیا زده کره یو خانگی وخت او حای ته ایتیا لری؟

دلومړي څپرکي موخې

له زده کونکو څخه هیله کېږي چې د دې څپرکي په لوستلو سره په

لاندینيو موضوعاتو او مهارتونو پوه شي

- زده کړي ته د انسان اړتیا درک کړي؛
- د ښوونې او روزنې مانا زده کړي؛
- د ښوونې او روزنې له لنډې تاریخچې سره آشنا شي؛
- د ښوونځي (زده کړه، اخلاقي روزنه، پالنه د نوښت روحیه) سره آشنا شي؛
- د زده کړې مختلف وسایل او شرایط وپېژني؛
- د زده کړې لپاره د ډول ډول شرایطو او وسایلو نه کار واخلي.

مور ولې ښوونې او روزنې ته اړتیا لرو؟

پر تله يې کړی:

انځورونو ته وگورئ او پوښتنو ته ځواب ورکړئ:

ستاسې په نظر د ماشوم او د حیواناتو د بچیانو تر منځ څه توپیر موجود دی؟

آیا انسانان کولی شي د حیواناتو په څېر د ښوونې او روزنې نه پرته د خپلو همغوږولو په شان خپل ژوند ته دوام ورکړي؟

ښوونه او روزنه څه شی دی؟

ستاسې د اټکل سره سم، حیوانات د دې لپاره چې وکړای شي د خپلې مور اوبالار په څېر ژوند وکړي، زده کړي ته اړتیا نه لري؟ انسان کله چې له مور زېږي، هغه په وخت خپل طبعي او ټولنیز چاپیریال کې د ژوند په دود او طریقه هېڅ نه پوهېږي. خدای (ع) چې د انسان او نړۍ پیدا کونکی دی، د هغه له ټولو پیاوړتیاوو او کمزورۍ نه باخبره دی. دا حقیقت په قرانکريم کې داسې بیانوي:

خدای (ع) تاسې د مور له بطن څخه را وايستلی، په داسې حال کې چې په څه شي نه پوهیدئ او تاسې ته يې د اورېدو لپاره غوږونه د لیدو لپاره سترګې او زړه در کړل چې تاسې پرې شکر وياسئ.

نو د انسانانو او حیواناتو تر منځ یو اساسي توپیر هم دادی چې ماشوم باید زده کړي چې څه ډول ژوند وکړي، په داسې حال کې چې حیوانات هماغه شانې رفتار کوي لکه څرنگه چې نړۍ ته راغلي وي او دهغوي د زده کړې توان ډېر لږ دی. نو له دې کبله انسان د دې لپاره چې انساني ژوند ولري ښوونې او روزنې ته اړتیا لري. خو **ښوونه او روزنه څه ته وايي؟**

ښوونه د زده کړې په معناده؛ مثلاً: کله چې ښوونکي تاسې ته لوست وايي تاسو ته ښوونه درکوي خو په ښوونځي کې د علم او زده کړې نه سر بېره ستاسې پټ استعدادونه هم غوږېږي د نوبت قوت مو زیاتېږي، عقل مو غښتلی کېږي او د شخصیت اخلاقي بنسټ مو شکل نیسي، ستاسې د پټو استعدادونو غوړېدل چې په تدریجي ډول پېښېږي، ښوونه او روزنه نومېږي.

څېړنې پري وکړئ:

په څو ګروپونو ووېشل شئ او څېړنې پرې وکړئ چې ماشومانو په تېرو وختونو کې په څه ډول زده کړه کوله. د هغه وخت زده کړه او اوسنۍ زده کړه څه توپیر سره لري؟

څرنگه چې مخکې وویل شو، انسان هېڅ کله له ښوونې او روزنې بې برخې نه و: خو زده کړې د تاریخ په اوږدو کې ډېر توپیر کړی دی. په ډېرو پخوانیو زمانو کې د ښوونې او روزنې لپاره کوم ځانګړی ځای موجود نه و. نجونو او هلاکانو له ورکوتوب نه د مور، پلار او پخوانیو نسلونو د تجویز زده کړه په کور، څرخلایونو، بېګار ځایونو او کروندو کې پیل کوله او کله به چې د هلاکتوب او خوښۍ سن ته ورسېدل ټولې چارې به یې زده کړې. هغه وخت کارونه هم ډېر ساده وو او دهغو زده کړې هم ډېر وخت نه غوښت. د بشر علم او دځلکو پوهې په تدریج سره پراختیا پیدا کړه او د خط او کتابت د پیدا کېدو سره پوهانو په مختلفو مضمونو کتابونه ولیکل. له نن نه یوه پورې مخکې هغو کسانو چې د تحصیل او لوست لپاره وخت درلود، نو تحصیل به یې کوله او پاتې کسانو به زده کړه نه کوله، خو د کار مهارتونه به یې په عملي ډول نورو خلکو ته ورزده کول.

د تېرې پېړۍ له نيمایي نه را پدې خوا زده کړې پراختيا پيدا کړه او په تدریج سره زده کړه اجباري شوه؛ عامه زده کړه په مختلفو هېوادو کې له لس نه تر دولسو کلونو پورې دوام کوي.

فکر وکړئ او ځواب ورکړئ:

لاندې پوښتنه په څېر سره ولولئ او ځواب ورکړئ:
ستاسې په انا زده کوونکي په ښوونځي کې کوم کوم شیان زده کوي؟

ښوونځی د ښوونې او روزنې ځای دی او زده کوونکي په هغه کې ډېر شیان زده کوي. زده کوونکي په ښوونځي کې په پراخه توګه د ژوند ضروري پوهه او مهارتونه زده کوي. اخلاقي او ټولنیز آداب زده کوي او د نوښت روحیه لاس ته راوړي. د نن ورځې د انسانانو ژوند د تېرې پېړۍ له انسانانو نه ډېر بېچلی دی. هر څوک چې خواړي په نړۍ کې بریالی ژوند ولري، باید نوي ضروري پوهه او مهارتونه لکه ټولنيزې او ديني چارې، رياضي، فزيک، کيميا، تاريخ، جغرافیه او ژبه زده کړي. د هېواد ماشومانو او ځوانانو ته په ښوونځي کې ضروري پوهه او مهارتونه ور زده کېږي چې هغوي په خپل ژوند کې بریالي انسانان او د ټولني لپاره ګټور غړي شي. همدارنگه، دوی کولای شي په پوهنتون کې خپلو زده کړو ته دوام ورکړي او متخصصین شي.

ټولنيزه او اخلاقي روزنه:

تاسې په تدریج سره په ښوونځي کې دا زده کړې چې څرنگه د ښوونځي نظم او مقررات په پام کې ونیسئ. څرنگه ځان د دې مقرراتو سره عادت کړئ، او څرنگه د نورو سره مرسته وکړئ. تاسې به متوجه شئ چې په ټولنه کې ډول ډول خلک ژوند کوي، هغوي سره له دې چې یو واحد فرهنگ او دین لري، ډېر توپيرونه هم سره لري، موز. په کورنۍ، ښوونځي او ټولنه کې په تدریج سره اخلاقي او ټولنیز قواعد زده کوو. که چېرته د ټولني ټول غړي دا قواعد مراعات کړي نو هېڅکله به د دوی تر منځ شخړه او جګړه پېښه نه شي او دټولني نظم به وساتل شي.

د نوښت د روحيي وده:

انساني ټولنه د هنري وړځي په تېرېدو سره بدلون مومي. په ټکنولوژي او د انسانانو تر منځ په اړيکو کې دا بدلون او پرمختګ څرنگه منځ ته راځي؟ دا طبيعي خبره ده چې د پوهانو نوښتونه او په مختلفو برخو کې نوي لاسته راوړني، د اقتصادي، علمي او ټولنيز بدلون او پرمختګ لامل گرځي. په ښوونځي کې د زده کوونکو استفاده، بايد و غورېږي. زده کوونکي يو مناسب چاپيريال ته ضرورت لري چې هغوي دا زده کړي چې څرنگه نوښت ولري او څرنگه هغه نور وړ وښيي.

د لوست تکرار:

- 1- انسان د ژوند لپاره، ښوونې او روزنې ته اړتيا لري.
 - 2- ښوونډه يعنې زده کړه کول او زده کړه ورکول، روزنه يعنې د انسان د پټو استعدادونو غوړېدل.
 - 3- زده کړه د تاريخ په اوږدو کې يو ډول نه وه.
 - 4- زده کړه په پخوا زمانو کې په خپل رسمي توګه او د ټولو انسانانو له خوا سرته رسېده. خو نن ورځ په رسمي توګه د ښوونځي له لارې سرته رسېږي.
 - 5- د ښوونځي بنسټيزې دندې عبارت دي له: ښوونې، روزنې او د نوښت د روحيي وده.
- پوښتي:**
- 1- که چېرته د انسان ماشوم له زېږېدو وروسته له انسانانو نه جلاشي، آيا کله چې لوي شي د خپل مور او پلار په شان به ژوند وکړي؟ ولې؟ توضيح ورکړئ.
 - 2- د آية شريف له ژباړې نه چې د لوست په لومړۍ برخه کې مو ولوست، څه پوره شوي؟ په پينځو مخونو کې يې وليکئ.
 - 3- په اوښمو ښوونځيو کې زده کړه د پخوا زمانې له زده کړې سره څه توپير لري؟
 - 4- تاسې په ښوونځيو کې کوم شيان زده کوئ؟

فعاليت:

- په ديوو گروپونو وويشل شئ، د لاندنيو موادو نه د څو نمونو په موندلو سره يو رپوټ جوړ کړئ او وروسته يې په ټولګي کې ولولئ.
- 1- بريالي انسانان، چې خپله ضروري پوهه او مهارتونه يې د زده کړې له لارې اخيستي وي.
 - 2- هغه انسانان چې د اخلاقي روزنې له امله د نورو لپاره مثال دي، او دا ځانګړتياوي يې د زده کړې له لارې لاس ته راوړي وي.
 - 3- د خلاقو اشخاصو نوښت او نوي لاسته راوړني.

آیا زده کړه یو خاص وخت او ځای ته اړتیا لري؟

په محکمي درس کې مو ولوستل چې انسان د ژوند کولو لاره، پوهه او مهارتونه له محکنيو خلکو نه زده کوي، ماشومان په کلونو کلونو ښوونځي ته ځي او زده کړه کوي ترڅو هغه پوهه او مهارتونه چې په ټولنه کې د ژوند لپاره لازم دي تر لاسه کړي.

څېړنې پرې وکړئ:

د لاندې پوښتنو په اړه څېړنې وکړئ.

- ۱- آیا هغه معلومات چې له ښوونځي نه لاس ته راځي د ژوند اړتیاو ته ځواب ورکولی شي؟
- ۲- ستاسې په اند د معلوماتو د غوندولو لپاره نورې لارې هم شته؟

د ښي آدم ماشوم د زېږېدنې له لومړۍ ورځې نه په زده کولو پيل کوي. په تدریج سره د کورنۍ غړي پېژني او څېرې کول زده کوي. دا زده کړه په يو خاص زمان او مکان پورې محدوده نه ده او د انسان د ژوند په اوږدو کې دوام لري. کله چې مور په کورنۍ، کوڅه، ښوونځي او ټولو ځایونو کې له نورو سره گډ ژوند کوونو په داسې حال کې چې ورځنۍ اړتیاوې پوره کوي، له نورو نه معلومات هم اخلو او نور معلومات هغو ته ورکوي، دا اطلاعات چې د ټولني د غړو تر منځ ادل بدل کېږي، کېدای شي چې له آداب معاشرت نه نيولې تر نړيوالو مهمو مسائلو پورې پکې شامل شي، د داسې ورځنيو اطلاعاتو لاسته راوړنې زموږ په فردي او ټولنيز ژوند کې خورا مهم رول لوبوي او د دې لامل گرځي

چي موز د تل لپاره په تو لنه کي فعال او باخبره غړي پاتې شو. د داسې پوهې د ارزښت د پوهيدو لپاره، داسې سړي په نظر کي ونيسئ چي کوم بل هېواد ته يې سفر کړی وي او د اوربدي مودي لپاره هلته پاتې شوی وي؛ کله چي وروسته دا شخص بېرته خپل هېواد ته راستون شي، د يونټاک او خوراکي توکو له بيوزنه هېڅ خبر نه وي، د کاليو له مود سره هېڅ آشنايي نه لري او دخپل ښار د پوليس، امنيتي، اقتصادي او فرهنگي مسائلو سره تر ډېره حله پردی وي ځکه په دې موده کي چي هغه د خپل ژوند له ماحول څخه ليرې و په يادشويو چارو کي ډېر بدلون راغلی دي چي هغه ترې خبر نه دی. هغه اطلاعات چي د ژوند په ترڅ کي يې لاس ته راوړو د ارزښت د کچي له نظره سره يو شان نه دي. ځيني يې د معلوماتو له اړخه موز ته خورا مهم دي. له دې کبله، بايد هڅه وکړو چي د اطلاعاتو په زده کړه کي د خپلو امکاناتو او اړتياوو په نظر کي نيولوسره د خپلو معلوماتو د کچي لوړولو او د اړوندو مهارتونو د لاس ته راوړلو لپاره بايد کړنلاره ولرو.

پرتله يې کړئ:

لاندي انځورونو ته وگورئ او يو بنسټو ته ځواب ورکړئ.

۱- د انځورونو تر منځ کوم ورته والی ويني؟

۲- د انځورونو تر منځ کوم توپير ويني؟

موز: د خپلو معلوماتو او پوهې د کچې لوړولو او د اړتیاوړو مهارتونو د لاس ته راوړلو لپاره کولی شو له کتاب، مجلې، ورځپاڼې، انټرنټ، تلويزيون او راډيوگانو څخه استفاده وکړو او يا د کار خانو ماهر و کسانو ته ورشو او ترکانې، پښگري، قالینې او بدل او داسې نور زده کړو؛ اما تل بايد دا په پام کې وړو چې د دې وسايلو نه دلایتي استفادي لپاره بايد ځينې ټکي مراعات کړو. د بېلگې په توگه: د کتاب نه د استفادي په مهال د اړوندي موضوع په هکله، د کتاب د ليکونکي، د مطالبو گټورتوب، د هغو سادگي او سختوالی د مطالبو سره علاقه او پر هغو باندي برلاسي ته پام وکړو. او لکه څرنگه چې د هر تلويزيون ليدل، د هرې راډيو اوريدل او د هر رنگه کتاب او مجلې لوستل گټور نه دي، يوازې هغه بې چې ښه او ارزښناکه محتوا ولري د ليدو، اوريدو او لوستلو ارزښت لري.

د لوست تکرار:

- د پوهې او مهارت زده کړه په وخت، ځای او خاص سن پورې اړه نه لري.
- هغه اطلاعات چې د ژوند په اوږدو کې بې لاس ته راوړو زموږ په فردي او ټولنيز ژوند کې خورا مهم رول لري.
- د اطلاعاتو په زده کړه کې، خپلو امکاناتو او اړتياو ته پام او د زده کړې د کړنلارې درلودل ضروري دي.
- کتاب، مجله، ورځپاڼه، راډيو، تلويزيون، انټرنټ او له هغو وسايلو څخه دي چې د اړوندو اطلاعاتو د لاس ته راوړلو لپاره کولی شو له هغو نه گټه واخلو.
- دځاني زده کړې (خود آموزي) لپاره د داسې وسايلو لکه ټولنيزې رسنې، ځانته شرايط لري. چې بايد هغه ته پاملرنه وشي.

پوښتي:

- ۱- له هغه وسايلو نه په گټه اخيستلو سره چې په دې درس کې مو لوستل، څرنگه کولی شو د پوهې او مهارت کچه لوړه کړو؟
- ۲- تاسې دخپلې پوهې او مهارت د کچې د لوړولو لپاره له کومو وسايلو څخه استفاده کوئ؟
- ۳- نور کوم وسايل پېژنئ چې له هغو نه په گټه اخيستلو سره، ضروري معلومات او مهارتونه تر لاسه کړئ؟

فعاليت:

يو له لاندنيو موادو نه وټاکئ، او غور پرې وکړئ چې د هغه نه د ښې استفادي لپاره کومو ټکو ته بايد پاملرنه وړو. د دې کار لپاره کولی شئ د لويانو (کورنۍ، ښوونکي.....) سره مرکه (مصاحبه) وکړئ او پايله يې په ټولگي کې بيان کړئ.

۱- مجله او ورځپاڼه ۲- راډيو او تلويزيون ۳- انټرنټ.

د خپر کي لنډيز

- انسان د خاورو يو بر خلاف ، ښوونې او روزنې ته اړتيا لري ؛
- په ډېرو پخوا وختونو کې د زده کړې لپاره کوم ځانگړي ځای ، شتون نه درلود . ماشومانو به په کورونو او ټولنه کې د ژوند کولو لارې چارې او مهارتونه زده کول .
- د ليک د اختراع او د ليکنې له مهارت څخه وروسته يوازې هغه خلک چې پوره وخت او امکانات به يې درلوده ، په زده کړه بوختدل . د تېرې پيړۍ په لومړۍ نيمايي کې ، ټولنيزې زده کړې پراختيا ومونده او پير او پير او جبري وگرځيده .
- ښوونځی د ښوونې او روزنې ځای دی او زده کوونکي په هغه کې زده کړه کوي .
- زده کوونکي په ښوونځي کې پوهه او د ژوند اړين مهارتونه زده کوي . د اخلاقو او ټولنيز توب له پلوه روزل کېږي او د نوښت روحيه پکې پياوړي کېږي .
- زده کړه يوازې د ښوونځي او پوهنتون په دوره پورې نه محدودېږي بلکې انسان د ژوندانه په ټوله دوره کې د ټولنيز ډگر په هره برخه کې زده کړه کوي .

دویم څپرکی

اقتصاد او ژوند

- په دې څپرکي کې دا لاندې لوستونه لولئ.
- زموږ اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کېږي؟
- پیسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟
- د نړۍ خلک له یو بل سره څه ډول اقتصادي اړیکې لري؟

د دویم څپر کې موخې

هیله ده چې زده کوونکي د څپر کې په پای کې زده کړي چې:

- ولې مور اقتصادي فعالیت ته اړتیا لرو؟
- اقتصادي فعالیت د شیانو د تولید او یاد خدمتونو د وړاندې کولو په بڼه وي؟
- پیسې څنګه منځ ته راغلي او د تاریخ په اوږدو کې یې کوم پړاوونه وهلي دي؟
- پیسې زموږ په اقتصادي ژوند کې څه په درد خوري؟
- بانک کوم خدمتونه وړاندې کوي؟
- د نړۍ د هېوادو تر منځ اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟
- نړیوال سوداګریز سازمان د نړۍ د هېوادو په اقتصادي اړیکو کې څه رول لري؟

زموږ اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کېږي؟

تېر کال موزمه کرل چې انسان یو اړ موجود دی او ډول ډول اړتیاوې لري. یوه له اساسي اړتیاوونه د انسان اقتصادي او مادي اړتیاوه. دا ښکاره ده چې د انسان معنوي اړتیاوې د اهمیت وړ دي خومادي او اقتصادي اړتیاوې هم زموږ په ژوند کې ډېرې مهمې او حیاتي دي.

څېړنې پری وکړئ:

موږ ډېرې اقتصادي اړتیاوې لرو چې خواړه، کالي او استوګنځی د هغو له جملې نه دي. یو له دي نه غوره کړئ او څېړنې پرې وکړئ چې خلک د هغو د پوره کولو لپاره څه ډول کارونه سرته رسوي. مادي اړتیاوې انسان هڅې او فعالیت ته اړ باسي ترڅو هغه اړتیا پوره کړي. د همدې دلیل په بنسټ ځینې فعالیتونه چې موږ یې سرته رسوو، د ژوند د وسایلو برابرول دي چې اقتصادي فعالیت ورته ویل کېږي. دنده او کار هم د اقتصادي فعالیتونو برخې شمېرل کېږي ځکه چې زموږ اقتصادي اړتیاوې پوره کوي.

غور پري وکړئ:

لاندې کسبونه او دندې په نظر کې ونیسئ او اړوندو پوښتنو ته ځواب ورکړئ:
بزګړي، کارګري، طب، ماموریت، پیرلنده.

۱- په دې هر یوه کسب کې کوم اقتصادي فعالیتونه سرته رسېږي؟
۲- د دغو کسبونو د اقتصادي فعالیت په ډول کې څه توپیر لیدل کېږي؟

ستاسې په نظر: په دې انځور کې کوم ډول اقتصادي فعالیت لیدل کېږي؟

هر څوک په ټولنه کې یو کسب او دنده لري او دهغه په وسیله د نورو او د خپل ځان د اړتیاوو د پوره کولو لپاره په اقتصادي فعالیت لاس پورې کوي. په ټولیز ډول اقتصادي فعالیتونه په دوو ډولونو ویشل کېږي. (تولید) او (خدمت)؛ تولید هغه دی چې د فعالیت نتیجه د یوه خاص شي په ډول وړاندې شي خو په خدمت کې یوازې اسانتیاوې د نورو لپاره وړاندې کېږي او د لیدو وړ شیان په کار نه وي.

هغه بزگر چې په ځمکه کې په کرڼه بوخت دی، یا هغه کارگران او انجینران چې په کار خانو کې د خپل کار او فعالیت پواسطه یو محصول تولید وي، مالداران چې د څارویو پالنه او دهغو د اړوندو محصولاتو په برابرولو بوخت دي، یو ډول اقتصادي فعالیت سرته رسوي چې د هغه په ترڅ کې شیان ((تولیدوي)) هغه ډاکتران چې په روغتونونو کې فعالیت کوي او هغه کارکوونکي چې په ادارو او سازمانونو کې کار کوي، او هغه سوداګرو یا خرڅوونکي چې کرښو او یا د کارخانو محصولات وپشي (توزیع کوي) هم یو ډول اقتصادي فعالیت سرته رسوي چې دا ډول فعالیتونو ته (خدمت) ویل کېږي.

د درس تکرار (۱)

- هغه فعالیتونه چې د ژوند د وسایلو د برابرولو لپاره سرته رسېږي، اقتصادي فعالیتونه ورته ویل کېږي،

- -----
- -----
- -----

پوښتني :

- ۱- کومو کړنو ته اقتصادي فعالیتونه ویل کېږي؟
- ۲- د اقتصادي کړنو ډولونه کوم دي؟
- ۳- پرتله د هغو موضوعگانو چې په لوست کې مو راوړي دي د تولید، توزیع او خدمتونو په اړه مثال راوړئ.

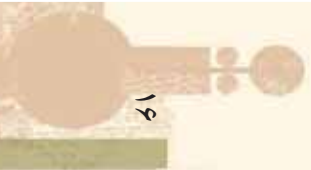
فعالیت:

یو کسب په نظر کې ونیسئ، د لاندې پوښتنو د ځواب لپاره یو رپورټ جوړ کړئ او ټولګي ته یې وړاندې کړئ.

- ۱- دا کسب د کوم ډول اقتصادي فعالیت له اجزاو څخه شمېرل کېږي؟
- ۲- د دې کسب د زده کړې لپاره کومو مهارتونو او پوهې ته اړتیا ده؟

(۱) گران زده کوونکي دې لاندې وروسته د درس تکرار پدې ځای یا خپلو کتابچو کې ولیکي.

ډيسپي زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟

څېرې پرې وکړئ:

لاندي پوښتنې په څير سره ولولئ او څېرې پرې وکړئ.

۱- که چېرته يوه وړځ په بازار کې پيسې نه وي، خلک به د خپل ورځني ژوند د اړتياوږ توکي او شيان څنگه برابروي؟

۲- ستاسې په نظر په تېرو وختونو کې چې پيسې نه وي خلکو څه ډول راکړه ورکړه کوله؟
په ډېرو پخوا زمانو کې د خلکو ژوند ډېر ساده او معمولي و؛ ډېرو کورنيو به خپلې اړتياوې پخپله توليدولې چې معاملو او راکړې ورکړې ته ډېره اړتيا نه ليدل کېده؛ کله به چې د کومې کورنۍ کوم شي ته اړتيا پيدا شوه هغه مجبور و چې د يو بل شي په بدل کې هغه شي لاس ته راوړي. دا ډول معامله د لاس په لاس معاملې په نوم يادېږي چې تراوسه هم د هېواد په لرې پرتو سيمو کې دود دی. د انساني ټولنې په لوئيدو او پراخيدو سره او همدارنگه د هغو ستونزو له کبله چې دا ډول راکړې ورکړې درلودلې، خلکو په پايله کې دا پرېکړه وکړه چې يو ډول څيز چې ټولو خلکو هغه ته اړتيا درلوده او د هغه (پيسو) نه د راکړې ورکړې د وسيلې په توگه استفاده وکړي. په مختلفو

هېوادو کې له ډول ډول شیانو نه د پیسو په نوم د راګرې ورکړې لپاره استفاده کېدله لکه: اوسپنه، خرمن، سپین زره، برنز او نور. څرنگه چې له دې څیزونو څخه ځینې یې دوخت په تیریلو سره له منځه تلل او خرابیدل او همدا رنگه زیات وزن یې درلود، انسانان په دې فکر کې شول چې د دې پر ځای د فلزي پیسو یا سکو څخه استفاده وکړي

پرتله یې کړئ:

ستاسې په نظر

- ۱- ډیو میلیون افغانیو د (پنځه ګون) سکو د ځای پر ځای کولو لپاره څو کسانو ته اړتیا ده؟
 - ۲- ډیو میلیون افغانیو د (زریرنو تونو) د ځای پر ځای کولو لپاره څو کسانو ته اړتیا ده؟
- کله چې شتمني زياته شوه او د معاملو حجم زیاتوالی پیدا کړ، سکو هم ونه شوای کولای چې د خلکو د اړتیاو ځواب ووايي. نو په همدې دلیل به سوداګرو خلکو ته د سیکې پر ځای رسید ورکاوه. په رسیدورکولو کې دا ستونزه وه چې کله به سوداګر له ماڼۍ سره منځ شول او په خپلو وعدو به یې وفانه کوله. له دې کبله به خلکو ته ستونزې پیدا کېدې. د دې ستونزو د له منځه وړلو لپاره د هغه وخت دولتونو دا تصمیم ونیو چې کاغذي پیسې چاپ کړي. په دې ډول کاغذي پیسې چې د دولت په بانکونو کې یې د طلا او نقرې پشتوانې درلودې منځ ته راغلې. نن ورځ هر هېواد خپلې ځانګړې پیسې لري. زموږ د هېواد د پیسو واحد افغانی ده.
- په پر منځ تللی اقتصاد کې د فلزي او کاغذي پیسو نه پرته د چک و د اعتبار کارت نه هم استفاده کېږي. چک او د اعتبار کارت د معاملو چارې ډېرې آسانه کړي دي.

څېرې پرې وکړئ:

د لاندې موضوع په هکله څېرې وکړئ.

۱ آیا تاسې او کورنۍ مو له بانک څخه استفاده کوئ؟

۲ آیا پوهېږئ؛ بانکونه کومې چارې سرته رسوي؟

بانک:

نن ورځ د نړۍ په ټولو هېوادو کې د بانک په نامه یوه مؤسسه فعالیت کوي چې د خلکو پیسې ساتي او له یوه ځایه یې بل ځای ته انتقالوي او د مختلفو هېوادو پیسې یو بل سره بدلوي. زموږ په هېواد کې ډېر شمېر دولتي او خصوصي بانکونه کار کوي زموږ مرکزي بانک د افغانستان بانک دی. بانکونه د ډول ډول خدمتونه وړاندې کوي چې مهم یې په لاندې ډول دي:

د خلکو د پیسو ساتنه:

بانک د پیسو ساتنې یو داومن ځای دی. کله چې موږ خپلې پیسې په بانک کې ږدو هغه د ورکېدو او سوځېدو له خطره ساتو. هر کله چې پیسو ته اړتیا پیدا کړو، بانک ته ورځو او له خپل حساب څخه پیسې اخلو.

د پیسو انتقال:

هر کله چې اړتیا پیدا شي خپلې پیسې له یوه ښار څخه بل ښار ته انتقال کړو، د دې پر ځای چې هغه په خپله یو سو پخپل ښار کې هغه بانکي حساب ته اچوو او دهمدې بانک له څانګې نه یې په بل ښار کې لاس ته راوړو او یا یې د بل چا په نامه لېږو تر څو یې لاس ته راوړي.

پانګه اچونه:

بانکونه د خلکو لږې لږې پیسې ټولوي او په هغو باندې ستري پروژې په کار اچوري چې د ملک د پرمختګ لامل ګرځي.

د پور ورکړه:

ځینې بانکونه هغو کسانو ته چې اړتیا ولري، پور ورکوي او په اوږده موده کې یې د قسط په ډول لاس ته راوړي.

د درس تکرار:

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

پوښتني:

۱. د لاس په لاس راځړه وړکړه څه ده؟ توضیح ورکړئ.
۲. کله چې د لاس په لاس راځړه وړکړه دود وه پلورونکو او پیرودونکو کومې ستونزې درلودلې؟
۳. اوسپنیو سکو په معاملاتو کې څه بدلون راوست؟
۴. کوم ضرورتونه د کاغذي بانک نوتونو د را پیدا کېدو لامل وگرځیدل؟
۵. د بانکونو ذهني وښایست.

فعالیت:

- لاښکي فعالیت سرته ورسوئ د هغه پایله یادداشت کړئ او په ټولگي کې یې ولولئ.
- که چېرته بانک ته نیردې ژوند کوئ د کورنۍ یو مشر سره بانک ته ولاړشئ اوله نیردې نه وگورئ چې د بانک کارکوونکي خلکو ته د پیسو ورکولو او یا د پیسو اخیستلو په وخت کې کوم کارونه سرته رسوي؟
 - که چېرته بانک ته لاس رسې نه لرئ نو له یو چانه پوښتنه وکړئ چې له بانک سره آشنایي ولري.

په نړۍ کې اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟

څېرې پرې وکړئ:

خپل شخصي وسایل په نظر کې ونیسئ او دهغوله جملې نه د لسو شیانو لست جوړکړئ او بیا وگورئ چې کوم هېواد جوړکړي دي. د جوړونکي هېواد نوم د هر یوه په وړاندې ولیکئ. ولې د مختلفو هېوادونو محصولات په بازار کې موجود دي؟ د دې څېرې (بررسی) نه کومې پایلې ته رسېږو؟

کله چې د یو شې د رانیولو (پیریدلو) لپاره بازارته ځئ، په هېمو کې د مختلفو هېوادو محصولات وینو. د بېلګې په توګه چینایي کالې، پاکستاني ټوکران، ایټالوي بوټونه او ايراني فرشونه د داخلي (کورني) محصولاتو تر څنګه لیدل کېږي.

نن ورځ د نړۍ په ټولو هېوادونو کې د بازار و وضعیت همدا ډول دی او هېڅ داسې هېواد نشته چې په هغه کې د نورو هېوادونو محصولات نه وي.

د نړۍ د هېوادونو طبيعي، انساني او تېکنولوژيک امکانات سره توپير لري، له دې کبله د هغوي وس هم د محصولاتو په توليدولو کې يو شان نه دی.

ځينې هېوادونه د زراعتي توکو د توليد لپاره مناسبه آب و هوا لري، ځينې په زياته کچه تيل (نفت) لري او ځينې نور بيا صنعتي پرمخ تللي توليدات لري.

کوم هېواد چې د يو ډول محصول لپاره مناسب شرايط و نه لري او وخواړي هغه توليد کړي، د توليد لگښت لوړېږي او توليدشوي شیان گران تمامېږي. له دې کبله له اقتصادي اړخه به د دې هېواد په گټه وي چې که چېرته دا ډول توکي او شیان له نورو هېوادونو څخه وپېري او هغه محصولات چې په خپله کولی شي په مناسبه بڼه يې توليد کړي، نورو هېوادوته يې صادر کړي، په دې توگه به په نړيوالې سوداگرۍ کې ښه والی راشي او ډول ډول محصولات به له يو هېواد نه بل هېوادته انتقال ومومي.

د نړيوالې سوداگرۍ د آسانتيا لپاره په ۱۹۹۵ ميلادي کال کې د نړيوال سوداگريز سازمان په نامه يو سازمان پرانيستل شو چې کوربه يې د ژنيو ښار دی. دا وخت ۱۵ هېوادونه د دې سازمان غړي دی. دا سازمان داسې قوانين لري چې نړيواله سوداگرۍ سمه او آسانه کوي. ټول غړي بايد د دې سازمان قوانين رعيت کړي. افغانستان د کتونکي (ناظر) په توگه په دې سازمان کې شتون لري چې تراوسه يې د دې سازمان غړيتوب نه دی ترلاسه کړی.

څېړنې پورې وکړئ:

هېوادونه معمولا د هغو شیانو په بدل کې چې واردوي يې، ځينې شیان صادروي هم.

آيا پوهېږئ؟ زموږ هېواد کوم شیان صادروي؟

سناسي په نظر زموږ صادرات څېړ دي او که واردات؟

په نړيوال بازار کې هر هېواد ځانته ځانگړی ځای لري. هغه هېوادونه چې ډېر توليد کوي، کولی شي چې په نړيواله سوداگرۍ کې زياته ونډه واخلي او بالمکس، هغه هېوادونه چې د توليد کچه يې ټيټه ده په نړيوال سوداگريز بازار کې لږه ونډه لري. افغانستان پخوا غالی، کرنيز او د څارويو محصولات تولو هېوادونو ته صادروول او په دې ډول يې په نړيوالې سوداگرۍ کې خورا ښه مقام درلود. خو په دې وروستيو کلونو کې د هېواد په توليداتو او صادراتو کې ډېر کمښت راغلی دی.

د هېواد تقریباً ټول لگښتی توکي له گازندیو ملکو او سیمې څخه را واریډیږي. مور، باید هڅه وکړو چې اقتصادمو بیا ښه والی پیدا کړي ترڅو په نړیوال بازار کې یوازې مصرف کوونکي ونه او سو بلکې لکه د نورو ټولو هېوادونو په څېر باید تولید هم ولرو.

د درس تکرار:

پوښتني:

- ۱- د محصول لاندو په تولید کې د هېوادونو وس او بې وسې څه معنا لري؟
- ۲- ولې د محصول لاندو د تولید دوس (توانائی) توپیر د هېوادونو ترمنځ د سوداګرۍ د پراختیا لامل ګرځي؟
- ۳- نړیوال سوداګریز سازمان د کوم کار لپاره پرانیستل شوی دی؟
- ۴- آیا افغانستان د نړیوال سوداګریز سازمان غړی دی؟
- ۵- افغانستان په نړیوالې سوداګرۍ کې کوم مقام لري؟

فعالیت:

د کورنۍ د خوراکي توکو یو لست مو چې په یوه شپه او ورځ کې یې مصرفوی برابر او ولیکئ چې دا توکي له کوم هېواد نه راغلي دي. په آخر کې وګورئ چې څو فیصده یې کورني او څو فیصده یې بهرني دي.

د څپرکي لنډيز

- انسان زياتي اقتصادي اړتياوي لري.
- اقتصادي اړتياوي مور فعاليت او هڅه کولو ته مجبوري.
- اقتصادي فعاليتونه په ټوليزه توگه په دوه ډوله وېشل کېږي: توليد او خدمت.
- توليد هغه ډول اقتصادي فعاليتونو ته ويل کېږي چې په پايله کې يې ځانگړي شيان منځته راشي.
- خدمت: هغه ډول فعاليت ته ويل کېږي چې نورته يوازې آسانتياوي وړاندي کوي او شيان نه توليدېږي.
- په ډېرو پخوا زمانو کې انسان په راکړه ورکړه کې له پيسو څخه کار نه اخيسته او جنس په بې د بل جنس سره بدلولو.
- کرار، کرار فلزي پيسې او يا سيکې منځته راغلي او تر هغو وروسته کاغذي پيسې يا بانکونو ته رواج شول.
- نن سبا د سيکې، کاغذي پيسو، بانکي چکونو او اعتراري کارتونو څخه په راکړه ورکړه کې کار اخيستل کېږي.
- نن سبا د بانک په نامه ستري موسسې منځته راغلي دي چې د خلکو پيسې ساتي، له يوه ځای څخه يې بل ځای ته لېږدوي. د خلکو په لږو پيسو سره، ستري بانکونې کوي او هغه چاته چې اړوي پور وکوي.
- نن سبا د نړۍ خلک يو له بله سره اقتصادي اړيکي لري. ډول ډول حاصلات د سوداگري په ډول له يوه هېواد څخه بل هېواد ته لېږدوي.
- د نړېوالې سوداگړۍ د تنظيمولو په خاطر (د سوداگړۍ نړېوال سازمان) جوړ شوی دی. له بده مرغه چې زموږ هېواد په هغه کې فعاله ونډه او يا رول نه لري. موږ بايد په هغه کې د خپل هېواد د مقام دلورېدو په خاطر هلې ځلې وکړو.

دریم څپر کی

د ټولنیزو خدمتونو موسسې

په دې څپر کې کې لاندې لوستونه لولئ.

- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شورا (۱)
- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شورا (۲)
- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شورا (۳)

د ترافیکو پولیس د دندې د اجر اکولو په حال کې

د دریم څپر کی موخي

له گرانو زده کوونکو څخه هیله کیري چي ددی څپر کی له ختمیدونه وروسته زده کړي چي:

- پست یو د ټولنیز و خدمتونو له موسسو څخه دی چي د خلکو مکتوبونه ، څپروني او نور وسایل د څرگندو او ځانگړو پتو (ادرس) له مخي له یوه ځای څخه بل ځای ته وړي.
- مخابرات د خلکو تر منځ اړیکي د تلفون ، فکس او اینټرنټ له لاري ټینگوي.
- سره میاشت هغه سازمان دی چي د خلکو او دولت مرستي د ډول ډول پینو څخه زیانمن شوو خلکو ته رسوي.
- خلک د مختلفو بیمو څخه په گټي اخیستني سره کولی شي چي د پینو څخه د وروښتیو زیانونو یوه برخه جبران کړي.
- د عمومي پارکونو ، سرکونو ، کوڅو او سیل ځایونو پاکول او د ښار ښکلا د ښاروالی دنده ده.
- پولیس د خلکو امنیت ټامینوي.
- ټرافیک په ښار کی د تقلیه وسایلو تک راټگ تنظیموي ،

د ټولنيزو خدماتونو له موسسو سره آشنا شو (۱)

په تيرو څپرکيو کې د بانک او بڼوونځي سره، خلکو ته د خدماتونو د وړاندې کولوونکو موسسو په نامه آشنا شوی. په دې لوست کې هم د دوو نورو خدمت کولوونکو موسسو سره آشنا کېږئ.

خبرې پرې وکړئ:

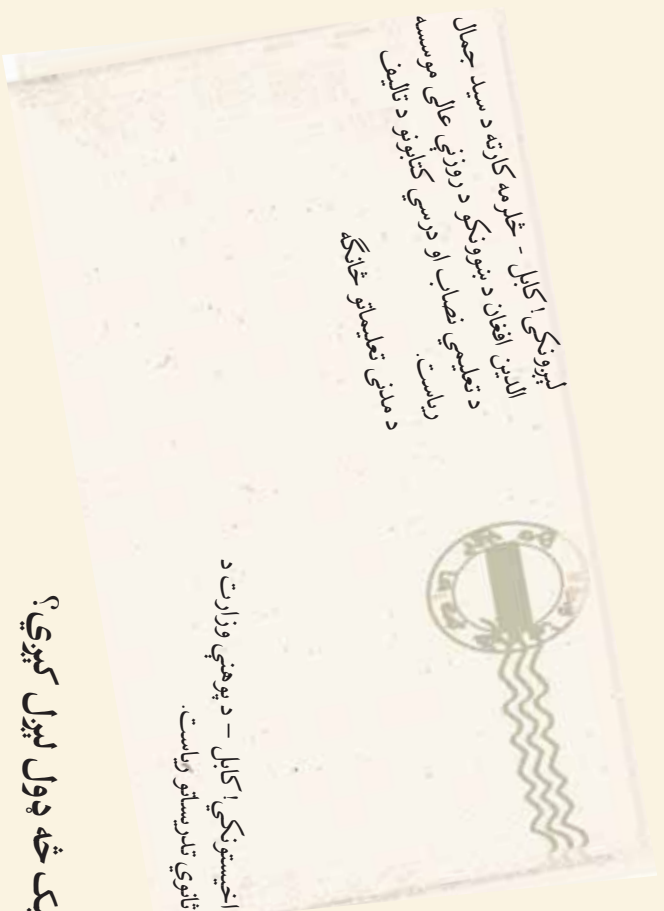
انسان هر وخت اړتيا درلوده چې د نورو سره اړيکي ټينگي کړي. ستاسې له نظره:

۱. په تيرو وختونو کې د انسانانو ترمنځ اړيکې څه ډول ټينگېدې؟
۲. نن ورځ انسانان له کومو لارو څخه په گټه اخيستي سره خپل منځي اړيکي ټينگوي؟
۳. آیا د اړيکو آسانتيا لپاره موسسې شته؟ نومونه يې واخلي.

ډاگ (پست) څه چارې سرته رسوي؟

زموږ د اړيکو د اړتياو څخه يوه يې هم داده چې غواړو ځيني نسبتا واره څيزونه له يوه ځای څخه بل ځای ته وليږو؛ يا يو ليک د کورنۍ يوه غړي يا هغه دوستانو ته چې په کوم بل ښار او يا هېواد کې اوسېږي، وليږو. ډاگ يو له هغو موسسو څخه دی چې د دې ډول چارو د سرته رسولو

لیاره جور شوی دی. موز د ډاگ له لاری کولای شو چي : لیک، د مبارکي کارت، کتاب، ورځپاڼه او داسي نور څیزونه نورو خلکو ته ور ولیږو.

لیک څه ډول لیرل کیږي؟

د کورني یوه غړي یا خپلو خپلوانو ته د لیک لیرلو لپاره دغه لاندې پړاوونه سرته رسوو:

- د لیک پاکت تپه کوو. • خپل لیک لیکو او په هغه کې یې کیږدو.
- دلپرونکی او اخیستونکی پته د پاکت په شا په ټاکلی جای باندې لیکو.
- په پاکت باندې پستی ټکت نښلوو.
- پاکت د پست مسؤل سړی ته سپارو او یا یې په پستی صندوق کې اچوو.

څیري پری وکړی

لاندې پوښتنې ولولئ او څیري پرې وکړئ:

۱. په پخرا زمانو کې خلکو څه ډول خپل پیغامونه لري ځایونو ته استول؟
۲. نن ورځ د دې کار لپاره کومې لارې شته؟ ویني ولید.

مخابرات کوم خدمتونه سرته رسوي؟

مخابرات هم د هغو موسسو له ډلې څخه دي چې زموږ اړيکي له نورو سره ټينگوي. په مخابراتو کې په کورونو او ادارو کې ثابت ټېلفونونه، ګرځنده ټېلفونونه (موبایل)، فکس او انټرنېټ شامل دي.

دغه امکانات او د اړيکو نيولو نوي وسايل زموږ سره مرسته کوي ترڅو خپل کارونه ژر او په ښه توګه سرته ورسوو. دغه وسايل زموږ د اړيکو د ټينګولو د آسانتياوو په خاطر رامنځته (اختراع) شوي دي. مخابرات زموږ سره مرسته کوي چې خپلې د اړيکو اړتياوې په چټکي، آساني او لږ لګښت سره له منځه یوسو.

د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوژۍ وزارت

د تېلفون په واسطه کولی شو یو له بله سره خبرې وکړو. د موبایل په وسیله کولی شو یو له بله سره خبرې وکړو، لنډ پیغامونه تر لاسه کړو او وپي لېږو، د فکس په واسطه د خپلو سندونو انځورونه لېږو، اینټرنټ موز ته دلېږلو د ایمیل (برېښنالیک) امکانات برابروي. همدارنگه د اینټرنټ له لارې کولی شو چې د نړۍ مهم خبرونه ولولو او مختلفې علمي زیرمې پیدا کړو.

د لوست تکرار:

پوښتنې:

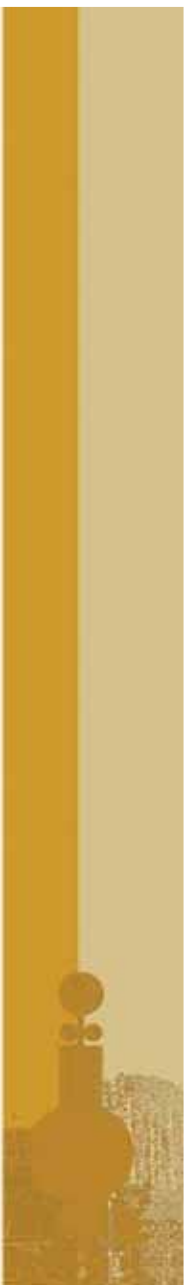

۱. که چېرې وضوړی چې یو دوست ته چې په بل ښار کې اوسېږي، لیک واستوی له کومې وسیلې څخه کار اخلي؟
۲. که چېرې وضوړی چې لیک د پست له لارې ولېږي، دغه کار څه ډول سرته رسوی؟
۳. فکس کوم کار سرته رسوي؟
۴. برېښنالیک (ایمیل) څه شی دی او موز څه ډول گټه له هغه څخه تر لاسه کولی شو؟

فعالیت:

تاسې د پست او مخابراتي څخه کومې گټې تر لاسه کوئ؟ پخپلو کتابچو کې یې یادداشت کړئ چې په یوه وروستۍ میاشت کې مو کومې گټې له پستی او مخابراتو څخه تر لاسه کړي دی.

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو سره آشنا شو (۲)

د زلزلې د طبيعي پېښو له کبله د کورونو تړنل

په تېر لوست کې د ټولنيزو خدمتونو له دوو موسسو سره آشنا شوی. په دې لوست کې له دوزونو رو مؤسسو سره آشنا کېږئ.

څېړنې پرې وکړئ:

۱. کله چې د خپل مور او پلار څخه د ځينو پېښو لکه: زلزه، طوفان او جگړو په هکله يو څه اورېدلې دي، کله چې دغه راز پېښې، رامنځ ته شي، زيات شمېر خلک بې کوره، بې سرپرسته، ژوبل او يا هم مړه کېږي. ستاسې له نظر:

۱. ولې خلک يو له بله سره زړه سوری او ضم شریکي، کوي؟
۲. خلک له کومو لارو څخه د زيانمن شویو سره خپل زړه سوري او ضم شریکي ښکاره کوي؟
۳. آیا هر سړی باید پخپله خپلې مرستې زيانمن شوو کسانو ته ور سوي او يا د دې کار لپاره بله ښه لاره شته؟

هلال احمر او يا سره مياشت:

کله چې خلک له داسې ستونزو سره لاس او گريوان شي چې په يوازې توگه هغه نه شي حل کولی، نو په داسې حال کې د دې هيله لري چې خپلوان، قوميان، وطنداران او حتی د نورو هېوادونو خلک له هغوی سره مرسته وکړي. کله چې ځينې خلک د کومو پېښو له کبله زيانمن کېږي، نور خلک باید د

هغوي مرستی ته وړو ودانگي، که چېرې پېښه او اړولې زیان یې کم وي په دې حالت کې خلک کولې شي چې په مستقیم ډول پخپله زیانمن شوو خلکو ته مرستی ورسوي خو کله چې پېښه لویه وي مثلاً یو ښار د سیل، زلزلې، طوفان او یا جگړې لاندې راشي، په دې صورت کې یوې موسسې او یا سازمان ته چې قوی مدیریت (اداره) او بشپړ امکانات په واک کې ولري، اړتیا پيدا کوي. هغه سازمان چې دغه کار سرته رسولی په اسلامي هېوادونو کې د ((هلال احمر)) او په نورو هېوادونو کې د (سورصلیب) په نامه یادېږي. زموږ په هېواد کې ورته (سره میاشت) وايي. دغه سازمان په ټولو هېوادونو کې بشپړې د طرفه دي او د ښار دوستانه موخو په سرته رسولو کې د زیانمن شوو سره د مرستې په چارو کې چې د طبیعي پېښو په واسطه زیانمن شوي وي، هڅه کوي. د سره صلیب او هلال احمر انځورونو ته په لاندې نښو نښانو کې پام وکړئ.

ځینې مؤسسې د ځانگړو ستونزو (لکه د جگړې څپلو هېوادونو ستونزې) د حل کولو لپاره پراختیا کوي د بېلگې په توگه د ماین پاکولو موسسې دننه لري، چې د جگړې له دوران پاتې شوي ماینونه را ټول کړي، له همدې ډلې څخه شمېرل کېږي. ماین پاکونکي هغه سیمې چې ماینونه پکې ښخ شوي دي په سرو ډبرو او هغه سیمې چې له ماینونو څخه پاکې شوي دي، په سپینو ډبرو په نښه کوي. شني ډبرې شکمنې سیمې په گوته کوي. له دې کبله موږ باید په هغو سیمو کې چې په سرو او شني رنگونو په نښه شوي وي، له تگ او راتگ څخه ډډه وکړو. همدا رنگه موږ باید هېڅ کله نا چاودلو او شکمنو شیانو ته لاس ورنه وړو.

څېرې پری وکړئ:

تراوسه پورې مو خامخا د طبیعي زیان اړونکو پېښو په باره کې یو څه آوړلې او یا هم لوستلې دي، ستاسې له نظر:

۱. کوم خطرونه د انسان ژوند گواښوي؟
۲. د یوې خطرناکې طبیعي پېښې لکه (زلزله، اور، سیل، ترافیکي پېښو) د پېښېدو له کبله انسانانو ته کوم زیانونه رسېږي؟
۳. څرنگه کولی شو چې د طبیعي پېښو څخه اوښتي زیانونه جبران کړو؟

بیمه څه شی ده؟

زموږ ژوند ځینې خطرونه لکه آوړ لگیدنې، زلزله، سیل، د موټرو ټکر، ډول، ډول ناروغي، غلا او داسې نورګواښوې (تهديدوې) د دې پېښو څخه ځینې بې مخکې له مخکې نه د وړاندوینې او مخنیوی وړنه دي. له دې کبله باید چې هر سړي او یا شرکت د دې ډول خطرونو د کمیدو لپاره مخکې له مخکې لاره چاره لټولې وي. د بیمې موسسه د دغه ډول زیانونو د جبران په خاطر منځته راغلې ده.

د بیمې موسسه د یوه سړي یا شرکتونو زیانونه تر ټاکلو شرطونو لاندې تضمینوي دغه موسسه له اشخاصو او یا له هغو شرکتونو څخه چې بیمه شوي دي، د میاشتي یا د کال یوه ټاکلې اندازه پیسې تر لاسه کوي او په مقابل کې یې کله چې د هغوی څخه ځینې بې د کوهې پېښې سره مخامخ شي، د هغوی زیانونه د پیسو په ورکولو سره جبرانوي، اکثرًا خلک او یا شرکتونه د خپلو احتمالي زیانونو د جبران په خاطر، د بیمې په موسسو کې غړیتوب تر لاسه کوي او د خپل غړیتوب حق ورکوي.

خود دې شمېرې څخه یو کم شمېرې عملاً د پیسو سره مخامخ کېږي او د بیمې د موسسو څخه د رسیدلې زیان پیسې تر لاسه کوي. په دې ترتیب سره د بیمې موسسې کولی شي چې هغه زیانونه چې یو شمېر غړونه رسېدلی دي، جبران کاندې.

د بیمې ډولونه:

د مالونو او یا هغه څیزونو پر اساس چې بیمه کېږي، بیمه په مختلفو ډولونو باندې وېشل کېږي چې ډېر مهم یې ۱- د اشخاصو بیمې، ۲- د مالونو بیمې، ۳- د مسؤلیت د بیمې څخه عبارت دي.

د اشخاصو بیمه:

د اشخاصو په بیمه کې په خپله انسان بیمه کېږي. دا اشخاصو بیمه مختلف ډولونه لري چې خورا مهم یې عبارت دی له:

۱- روغتيايي بیمه:

انسان تل د ناروغیو د خطر سره مخامخ او درملنې ته اړوي، کله په یو تن او یا کورنیو باندې د درملنې مصرف ډېرېږي. روغتيايي بیمه د بیمه شویو کسانو د درملنې ټولې او یا یو څه مصرف شوي پیسې ورکوي، په دې سبب روغتيايي بیمه د زیات اهمیت څخه برخمنه ده.

۲- د پېښو بیمه:

د ۱ ډول بیمه خلک د مرګ او ژوبلې په وړاندې چې په کاري چاپیریال لکه کارخانو او نورو کې منځته راځي، بیمه کوي.

۳- د عمر بیمه:

د انسان د اندېښنو څخه یوه بې هم دا وي چې نه ولري کېږي چې دده له مرګه وروسته یې د کورنۍ غړي له اقتصادي ستونزو سره مخامخ شي. د دې اندېښنې د کمولو په خاطر ځینې خلک هغه وخت چې لا ژوندي وي، یو څه پیسې د غړیتوب د حق په نامه بیمې ته ورکوي

ترڅو بیمه د ده دمرگه وروسته د ده د کورنۍ ژوند تامین کړي.
د مالونو بیمه:
دا ډول بیمه کور، دوکان، موټر، شرکت او دې ته ورته نور شیان د اورلگیدنې، غلا او ټکر په وړاندې د ټاکلو پیسو په بدل کې، بیمه کوي.
د مسوولیت بیمه:

ځینې مسوولیتونه ډیر مهم وي او څوک یې چې سرته رسوي، امکان لري چې د سهوي او خطايي له مخې خلكوته غټ مالي او ځاني زیانونه ور واړوي. د بېلگې په توگه: امکان لري چې یو ډاکټر چاته د یوې دوا د ناسم تجویز له مخې تاوان ورسوي او یا یې مرګړي، بیمه د داسې خطرونو روحی انډینسو او مالي زیانونو د مخنیوي په خاطر، هغه څوک چې په داسې چارو بوخت وي، بیمه کوي. د بیمو دغه ډولونه چې وویل شول، په زیاترو هېوادونو کې شته. زموږ په هېواد کې له بله مرغه چې بیمې تراوسه پورې پراختیا نده موندلې. موږ هیله من یو چې دولت او خصوصي پانگه اچوونکي د ټولنیز ژوند دغې مهمې برخې ته زیاته پاملرنه وکړي.

د لوست تکرار:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

پوښتنې:

۱. کله چې د ستونزو سره مخامخ کېږو او نه شو کولی چې هغه په یوازې توگه حل کړو، له نورو څخه څه هېله لرو؟
۲. کوم سازمان د جنگ ځپلو او طبیعي پېښو د زیانمنو سره د مرستې په خاطر جوړ شوی دی؟
۳. بیمه کوم کار زموږ لپاره سرته رسوي؟
۴. د بیمې د ډولونو نومونه واخلئ.
۵. د اشخاصو د بیمې او مالي بیمې ترمنځ څه توپیر موجود دی؟ څرگند یې کړئ.

فعالیت:

په دور ډلو ووبشل شئ، یوه ډله دې د سړې میاشتي او بله ډله دې د بیمې په باره کې څېړنه وکړي. د خپلې څېړنې پایله په ټولګي کې ولولئ.

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو سره آشنا شو (۳)

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو دپيژند گلوئ په لړکې، په دې لوست کې له درونورو مؤسسو سره آشنا کړو.

پر تله يي کړئ:

د اسلام ستر پيغمبر (ص) فرمايلي دي: نظافت او پاکي د ايمان يوه برخه ده. دغه حديث شريف ته په پايلرني سره ستاسي له نظره:

۱. د چغل او نا پاک کور په پاک کور ناندې د بدلولو لپاره څه بايد وکړو؟
۲. د خپل کلي او د بتار د ښکلا او پاکي لپاره څه کارونه بايد سرته ورسوو؟
۳. آيا تاسي کولی شئ چې د خپل کلي او ښاراروند د پاکي او ښکلا ټولې چارې په يوازې توگه سرته ورسوئ؟

لکه څرنگه چې د خپل کور د ښکلا او پاکي په ساتنه کې ټول بايد هڅه او کوشښ وکړو، همدا رنگه بايد د ژوندانه د ستر چاپيريال (کلي - ښار) په باره کې هم بايد هڅه او کوشښ وکړو. هر څومره چې چاپيريال پراخ وي په همغه اندازه بايد زيات کارونه تر سره شي.

د بېلگې په توگه : د کورونو او سړکونو څخه د نخخولو او پاکيو راعونډول، د ويالو پاکول او

- سرکونو جارو کول یوړي مؤسسي ته اړتیا لري چې هره ورځ په پرله پسې توګه دغه کارونه سرته ورسوي، ښاروالی هغه مومسه ده چې په ښارونو کې ددې چارو د سرته رسولو لپاره جوړه شوي ده. آیا د ښاروالۍ دنده یوازې د ښارپاکول دي؟
- ښاروالی نورې دندې هم سرته رسوي لکه:
- د ښار ښکلا د ساتنې په خاطر، دکورونو او دوکانونو د جوړیدو څارنه.
- د تګ او را تګ په خاطر د سرکونو پخول.
- دعمومي پارکونو جوړول او د ښار په مختلفو برخو کې د نیالګیو او ګلائو کرل او کښول.
- د عمومي تشنابونو جوړول.

خبرې پرې وکړئ:

د لاندې پوښتنو په باره کې یو له بله سره وڅېړئ.

۱. که چېرې د چا مال او ځان تر ګواښ لاندې راشي، داسې سازمان چې له هغه څخه، ساتنه وکړي، شته؟

۲. که چېرې داسې سازمان موجود وي، د هغه د دندو په باره کې سره وڅېړئ.

کومه اداره زموږ امنیت نامېوي؟

د انسان له ډېرو مهمو اړتیاوو څخه یوه یې هم امنیت دی. په ټولنه کې ډول، ډول خطرونه شته چې د انسان امنیت ګواښوي (تهديدوي) دولتونو د ډېرو پخو اړمانو څخه یو شمېر وسله والو کسانو ته د ښار د امنیت د ستاتلو دنده سپارله، دغه ډله په مختلفو وختونو او ټولنو کې په مختلفو نومونو سره یادیدل.

په نننيو ټولنو کې په ټول هیواد کې د پولیس په نامه یو ډېر پر مختللي سازمان شته چې یوه

او په امنيتي وسايلو سنبل کسان په هغه کې کار کوي، چې اصلی دنده يې د ټولني د نظم او امنيت ساتل دي. زموږ ملي پوليس يو له خدمتگارو سازمانونو څخه دي چې شپه او ورځ د خلکو د نظم او امنيت د ساتلو لپاره کوښښ کوي. پوليس په ټول هاند سره د نشه يې توکو د قاچاق چيانو، غلو او تخريبي عناصرو په وړاندې په مېړانه و درېزې تر دې حمله پورې، چې د خلکو د نظم او امنيت د ساتلو په لاره کې د هغوی يو شمېر خپل ژوند له لاسه ورکوي او ژوبل کېږي. زموږ پوليس هره ورځ پياوړی او ځواکمن کېږي. د ټولني هر غړی دنده لري چې د ټولني د امنيت او هو ساتنې په لار کې زحمت وگالي. له همدې کبله موږ کوښښ کوو چې د پوليسو سره د مرستې او همکارۍ له لارې د خپل هېواد د امنيت او هو ساتنې لپاره خپله ملي دنده تر سره کړو. موږ د پوليسو هغه خدمتونو درناوی کوو چې دوي يې سرته رسوي او کوښښ کوو چې تل د خپلو ملي پوليسو ملاتړي واوسو.

ملي پوليس

څېړنې پورې وکړئ:

په ښارونو کې نقلیه وسایط ډېر دي. د هغوی په تگ را تگ کې د نظم ټینګول یو زیات شمېر خلکو او خانګړو مقراتو ته اړتیا لري. ستاسې له نظر:

۱. کوم سازمان په ښارونو کې د نقلیه وسایطو په تگ را تگ کې د نظم راوستو دنده په غاړه لري؟
۲. آیا دا امکان شته چې د داسې سازمان له موجودیت پرته په ښارونو کې ژوندو کړو؟ ولې؟

د ترافیکو پولیس زموږ په ژوند انه کې څه رول لوبوی؟

لکه څرنګه چې پوهېږو په کلیو کې نسبتاً لږ شمېر خلک ژوند کوي. د انسانانو، څارویو او نقلیه وسایطو تگ را تگ خلکو ته ستونزې نه پېښوي. د ځمکې پراختیا او د جمعیت کموالي، خلکو ته د دې اجازه ورکوي چې په آسانی سره ځای په ځای شي او هېڅوک د بل چا د پرونې لامل ونه ګرځي. خو په ښارونو کې، برعکس زیات شمېر خلک په یوه تنګه سیمه کې ژوند کوي. په ځینې شپږو کې، ګڼ شمېر خلک څه پلې او څه سپاره د ښار سرکونو ته ورګډېږي. که چېرې نظم او مقررات موجود نه وي او داسې څوک نه وي چې دغه مقررات عملي کړای شي. هر څوک به له هرې خوا څخه حرکت وکړي او

- لاري به بلکل بندي شي، دغه نظم د ترافيکو پوليس منځته راولي. د ترافيکو پوليس په ښارکي د نظم راوستو لپاره لاندې کارونه سرته رسوي:
- د سرکونو په مناسبو ځايونو کې ټاکلي علامي دروي ترڅو چلوونکي وپوهېږي چې څه وکړي. د بېلگې په توگه په ځينو واپونو کې د درېدو د منع علامه، په ځينو ځايونو کې د يو طرفه واټن علامه او دې ته ورته علامي دروي. په څلور لارو کې سره اوښته شراغونه لگوي ترڅو موټر په وار سره حرکت وکړي او تېر شي.
- هغه چاته چې په چلولو کې بشپړ مهارت ولري، د چلولو جواز (لايسنس) ورکوي. هغه چاته چې د چلولو جواز نه لري، په ښارکي د چلولو اجازه نه ورکوي ترڅو د ټکر لامل ونه گرځي. سرخوونکي چلوونکي جریمه کوي ترڅو د چلونې مقررات پر ځاي کړي.
- په داسې حال کې چې ټکروشي، سرخوونکي معلوموي.

د لوست تکرار:

پوښتني:

۱. ولې ښارونه، ښاروالیونه اړتیا لري؟
۲. د ښاروالي ډېره مهمه دنده څه شی ده؟
۳. په ټولنه کې د پوليس دنده څه شی ده؟
۴. د ترافيکو پوليس په ښارکي د نظم د راوستو لپاره څه کارونه سرته رسوي؟
۵. آیا کلي هم د ترافيکو پوليسو ته اړتیا لري؟ ولې؟

فعاليت:

- له لاندې فعالیتونو څخه یوې د خپل ژوندانه د شرایطو سره متناسب، وټاکئ او تر سره یې کړئ.
۱. له هغو کارونو څخه چې ښاروالي یې په ښارونو او خلک یې په کلیو کې ستاسې د استوګنځیو د پاکوالي او ښکلا لپاره ترسره کوي، په لیکلي توګه، د انځور او یا نقاشي په شکل کې، اطلاعات برابر کړئ او په ټولګي کې یې ولولئ.
 ۲. د اوڅپړئ چې په ټولنه کې د امنیت د ساتلو لپاره د خلکو او دولت دنده څه شی ده؟ د دې فعالیت د ترسره کولو لپاره د کورنۍ د مشرانو سره خبرې وکړئ او پایله یې ټولګیوالو ته ووآئ.
 ۳. د اوڅپړئ چې هغه شراغونه چې په څلور لارو کې لګېدلي دي، کوم رنگونه لري او هر رنگ د کومې علامې نښه ده؟ که چېرې د کلی او سیدونکي یاست، له هغو کسانو سره چې ښارونه یې سفر کړي دي خبرې وکړئ او ځواب یې پخپلو کتابچو کې ولیکئ.

د خپرکي لنډيز

- د ټولنيزو خدمتونو موسسي، ټولني ته د عمومي خدمتونو د وړاندي کولو په خاطر جوړي شوي دي.
- پست يا ډاگ يوه له دغو ټولنيزو خدمتونو د موسسو څخه دی چې د خلکو د دلبکونو، مطبوعاتو (ورځپاڼو، مجلو، اونيزو) او نورو شيانو په لړلو کې له يوه ځای يا شخص څخه بل ځای او يا شخص ته کار ورڅخه اخیستل کېږي.
- مخابرات د ټولنيزو خدمتونو يوه بله موسسه ده چې د خلکو تر منځ د اړيکو د نيولو د آسانولو په خاطر جوړه شوي ده. مخابرات خلکو ته ټيليفون، موبایل، فکس او انټرنېټ وړاندي کوي.
- سره مياشت د هغه چا سره چې پر طبيعي پېښو او يا جنگ جگړو کې زيانمن شوي وي، مرسته کوي.
- بيمه د خلکو سره د احتمالي پېښو د خطرولو څخه د مخنيوي په خاطر، مرسته کوي. بيمه له هغه چا څخه چې غړيتوب يې تر لاسه کوي، مياشتنی او يا کلنی د غړيتوب د حق په نامه يو څه پسي اخلي، دا پدې معنا چې که چېرې په کومه پېښه کې زيانمن کېږي، د هغوی د مالې تاوانونو جبران پرې وکړي.
- ښاروالي، ښار پاک ساتي او د هغې د ښکلا او سمسورتيا لپاره زيار باسي.
- پوليس د خلکو امنيت ټينگوي.
- د ترافيکو پوليس تقيله وسایط تنظيموي.

په دي څپرکي کې دا لاندې لوستونه لولئ.

- د ډله ییزو رسنیو سره آشنا شو.
- رسنۍ او ټولنه.

څلورم څپرکی

ډله ییزې رسنۍ

د څپر کې موڅې

له زده کوونکو څخه هیله کېږي چې د دې څپر کې په پایله کې زده کړې چې:

- را دیو هغه رسنۍ ده چې د خلکو په منځ کې تر ټولو ډېر اورېدونکي لري؛
- ټلوېزيون د انځوريزو څېرونو په دليل ، داوريډونکو په منځ کې ډېر اثر لري؛
- مطبوعات چاپي رسنۍ دي له هغو څخه گټه اخيسته ، سواد ته اړتيا لري؛
- د نړۍ تر ټولو نوې رسنۍ اېنټرنټ دی چې د نورو رسنيو په پرتله زياتې نښگنې پکې شته؛
- رسنۍ خلکو ته په څېر رسولو کې بنسټيزه برخه اخلي؛
- د رسنيو له لارې خلک کولی شي چې په سياسي او ټولنيزو چارو کې گډون وکړي؛
- د رسنيو سمه څېر رسونه د بيان د آزادۍ پرته ناشوني ده؛

د چله پېزو ورسنيو سره آشنا شو.

پر تله يې کړئ:

انځورونه وگورئ او پوښتنو ته ځوابونه ورکړئ.

۱. په انځور کې کوم شيان ويني؟ نومونه يې واخلئ.

۲. د هغو هريو کومې چارې سرته رسوي؟

۳. هغه چارې چې دوی يې تر سره کوي، يوه له بلې سره څه ورته والی لري؟

تاسې به راډيو اورېدلې وي او تلويزيون به موبلې وي. همدارنگه فکر کړې چې ورځپاڼې او مجلې موهم لوستلې وي. د دې سره سره چې هغوي بېلابېلې چارې تر سره کوي، خو بيا هم ټول په دې لاره کې چې خلک د سياسي، اقتصادي، فرهنگي، علمي او تفريحي چارو څخه خبر وي، سره شريک دي. نو له دې کبله ولئې شو؛ هغه وسايل چې دنده يې ځلکوته د معلومانو او اطلاعاتو رسول دي، رستي بلل کېږي. دغو وسايلو ته له دې کبله چې دنده يې ځلکو ته اطلاعات او معلومات وړاندې کول دي، دله پېزې رستي ولئې.

رسني جوهر تازه جيرونه، سياسي، اقتصادي، فرهنگي او ورزشي پيڻهي ٿولني ته وارنڊي ڪوي او هغه د خپل همراہ او نري د بلڏونون، علمي او فني نوڻتونو څخه جبروي. رسني پر خبر رسولو سربره، د زده ڪري، علمي، تفريحي او مشغولتيا د سرگرمي) پروگرامونه هم برابر وي. له دي ڪبله ده چي وايي: رسني په عين حال ڪي د عمومي زده ڪري وسيل هم دي. ځڪه چي زده ڪره د ٿولني په هر ځاي ڪي خپروي او دننورنځي، مدرسي او د زده ڪري د نورو مرکزونو دولڪي (انحصار) څخه بي خلاصوي.

رسني په عين حال ڪي چي د ماشومانو د ورگارتيا وختونه ډڪوي، د زده ڪري جريان بي ډير ساده او دومره اسان ڪري دي چي ديوي لويي بنه بي ورڪري ده.

د دي خبري په پام ڪي نيولو سره چي رسني د اطلاع رسولو په چارو ڪي د کومو شيانو او لارو چارو څخه کاراخلي، هغه داوريڏلو، ليدلو او ليکلو د رسنيو په ډلو وپشل ڪيري.

خبري پري وکوي:

د رسنيو د نمونو سره بلد شوي. دامو هم زده ڪرل چي ولي هغوي ته ډله ييزي رسني ويل ڪيري. اوس د هغو د هرې پوي په باره ڪي فکر وکړئ چي هغوي يوه له بلې سره څه توپير ونه لري.

د رسنيو ډولونه:

راديو:

راڊيو يوه اورڊونڪي رسني ده چي خپل پروگرامونه د غريزو څپوله لاري د اورڊونکو غورونونو ته رسوي. په رسنيو ڪي راڊيو تر نورو پخواني رسني شمېرل ڪيري. هغه څوڪ چي په کوم بل ڪار باندي هم بوخت وي، راڊيو اورڊلي شي. د بېلگي په توگه د کور ميرمن په پخلنځي ڪي د ڪار کولو په وخت ڪي کولي شي چي راڊيو واري او يا يو چلوانڪي د چلولو په وخت ڪي د راڊيو له پروگرامونو څخه گټه اخيستي شي په داسي حال ڪي چي هغوي نشي کولي له هغه رسنيو څخه چي بايد وکتل شي، گټه واخلي.

تلويزيون:

تلويزيون يوه ليدونڪي – اورڊونڪي رسني ده. تلويزيون د شيانو خوځنده يا گرځنده انځور لکه څرنگه، چي په واقعيت ڪي وي، هغسي ڪي د آواز سره يو ځلي ښکاره ڪوي.

تلويزيون د راڊيو په نسبت دغه ښيگڻه لري چي شيان او پيڻهي د انځورونو له لاري ځلڪوته ورتبيي. د بېلگي په توگه ڪه چيري وغراي چي د خپلواڪي د جشن د مراسمود پر ځاي ڪيدو ريوٽ برابر ڪري، نو يوازي د راڊيو په څير هغه په ژبه او خبري کولو سره نه بيانوي، بلڪي د هغې خوځنده او گرځنده انځورونه هم ښکاره ڪوي او ليدونڪي کولي شي چي هغه لکه څرنگه چي تير شوپلي، ورتبي.

چاپ شوي خپرونه (مطبوعات)

مطبوعات يا خپروني چې ورځپاڼې، اونيزي او مجلې پکې شاملې دي، د ليکنيزو يا چاپي رسنيو څخه شمېرل کېږي. په مطبوعاتو کې متن او انځور په تور اوسپين او يا هم په رنگه ډول د کاغذ پر مخ چاپوي او په منظمه توگه يې خپلو لوستونکو او اخیستونکو ته وړاندې کوي.

له دې سره سره چې نن ورځ پياوړې رسنۍ لکه تلويزيون په ټولو ادارو او کورونو کې د اطلاعاتو په خپرولو کې زياته برخه اخلي، خو مطبوعات همغه شان ژوندي او فعال دي او چلورنکي يې ډېر زيات تبليغي واک او قدرت په لاس کې لري. د خپرونو دغوره امتيازونو څخه يو يې ددې چې په بشپړه توگه زموږ په واک کې دي او کولی شو چې يو مطلب هر څو ځله چې وغواړو، په هغه کې مطالعه کوو او د دې پر خلاف د راډيو او تلويزيون خپرونې د ليدونکو او اورېدونکو په واک کې نه وي او دهغو خپرېدل ځانته ټاکلی وخت لري. د ليدونکو او اورېدونکو رسنيو سره د مطبوعاتو يو غوره توپير دادی چې د چاپي خپرونو څخه گڼه اخیستنه پر څه سواد ته اړتيا لري. سړی بايد د ليکلو او لرستلو سواد ولري ترڅو وکولی شي د راډيو او تلويزيون د خپرونو لپاره دغه راز بنديز او محدوديت نشته او هر څوک کولی شي چې هغه واورې او ويې گوري.

اېنټرنټ:

نن سبا يوه ډېره پياوړې رسنۍ ټولني ته وړاندې شوې ده چې د ټولو رسنيو امتيازات لري او هغه اېنټرنټ دی. اېنټرنټ يوه نېټلورنکي وسيله ده چې د نړۍ زيات شمېر کمپيوټرونه يو له بله سره نېټلوي او هر څوک د نړۍ په هر گوټ کې چې وي، کولی شي چې د نړۍ د نورو کمپيوټرونو سره ونېټلې او له هغو اطلاعاتو څخه چې

په هغو کې شته او يا وي، گټه واخلي. د اېنټرنټ له لارې کولی شو چې ليکلې متن، انځور آواز او کمپيوټري پروگرامونه يو له بل سره بدل (مبادله) کړو. له اېنټرنټ څخه په گټه اخيستنې سره کولی شو چې نورته ليک وليکو، له هغوی سره د خبر او انځور له لارې اړيکې ټينگې کړو او خبرې ور سره وکړو.

په اېنټرنټ کې خبرونه، علمي او مطبوعاتي ډېرې زېرمې ترگوټو کېږي، چې کولی شو له هغو څخه گټه واخلو. اېنټرنټ هم د مطبوعاتو په څېر د اشخاصو تر کنټرول او څارنې لاندې دی او د راډيو او ټلويزيون غوندې تېرېدونکې حالت نه لري.

د لوست تکرار:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

پوښتني:

۱. ډله یيزې رسنۍ څه کار کوي؟
۲. ليدونکي، اورليدونکي او ليکونکي رسنۍ د مثال سره وښايست،
۳. اورليدونکي رسنۍ، کومې ښېگڼې او کوم محدوديتونه لري؟
۴. اورليدونکي – ليدونکي رسنۍ، څه ښېگڼې لري؟
۵. اېنټرنټ څه شی دی او څه کار کوي؟

فعاليت:

د ښوونکي، پلار مور او پلورونکو په مرسته د ټولو رسنيو ځانگړتياوې او ښېگڼې په (۱۰) کرښوکې وليکۍ او په ټولگي کې يې ولولۍ.

رسنۍ او ټولنه

خبري پري وکړئ:

په تېر لوست کې مو ولوستل چې ډله یيزي رسنۍ کومې دي او څه کارونه سرته رسوي. ستاسې له نظره:

• آیا رسنۍ د ټولني په سمون (اصلاح) کې برخه اخيستلی شي؟ څه ډول؟
رسنۍ او د خلکو برخه د ټولني په اداره کې

په تېر لوست کې مو ولوستل چې رسنۍ ډول - ډول چارې سرته رسوي؛ لکه د خبررسولو، تفريحي، زده کړې او د ژوند اڼه د اړتياو څخه د خبريدو چارې. رسنۍ په ټولنه کې د خلکو د سترگو او غورځونو په څېر دي؛ ځکه چې زيار کښن خبريالان د هر ډول خطر او زحمت د زغملو سره، سره په هر ځای کې حاضرېږي او خلک د پېښو له جريان څخه خبروي. سر بېرته پردي رسنۍ پېښې تحليلوي او څېرې او خلک د هغو د عواملو او راتلونکي څخه خبروي. په دې توگه خلک تل د سياسي، اقتصادي او ټولنيزو پېښو له بهير څخه خبر وي چې د دولتونو په اداره او کټورل کې ونډه واخلي، خلک د رسينو له لارې کولی شي چې د چارواکو کارونه او پروگرامونه تر څارني لاندې ونيسي او خپل د سمون (اصلاح) نظريات اونيوکې هغوی ته وولاي. دولتي چارواکي هم د

رستيو له لاري کولی شي چې د خلکو له نظريو څخه خبر شي او په راتلونکي کې هغه په خپلو کړنو کې په پام کې ونيسي. له بله پلوه رستی، خلک له خپلو حقونو او دندو څخه خبروي. کله چې خلک خپل حقونه او دندې وپيژني، د خپل هېواد د سياسي، اقتصادي، ټولنيزو او فرهنگي پيښو په وړاندې د مسووليت احساس کوي، هغه څوک چې دخپل برخليک په وړاندې د مسووليت احساس وکړي، نه پرېږدي چې نابوه او جاهل خلک پرې حکومت وکړي او په برخليک يې لوبې وکړي.

رستی او ټولنيزي ستونزي:

د رستيو د ډېرو مهمو کارونو څخه يوې دای چې خلک د ټولني له ستونزو او مسایلو څخه خبروي. زموږ هېواد چې څو لسيزې جگړې يې تېرې کړي دي، د زياتو ستونزو سره مخامخ دی. رستی بايد خلک له هغو څخه خبر کړي. مایټونه او ناچودلی مهمات هره ورځ زموږ پوزيات شمېر هېواد وال د مرگ کښې ته سپاري خوددوي د خطر زوږو څخه خبرېدنه، کولی شي چې د دغه ضايعاتو کچه راټيټه کړي.

د مخدره توکو توليد، قاچاق او استعمال زموږ د ټولني يوه بله ستونزه ده چې زموږ خلک په دې وروستيو کلونو کې ورسره مخامخ دي؛ د افسوس خبره داده چې زموږ زيات شمېر زلميان او تنکي زلميان د دې توکو په استعمال باندې روږدي شوي دي. که څه هم د روږدی کيدو د پراختيا مخنيوی زموږ د ټولو دنده ده، خو دولت او رستی بايد د هغې د مخنيوي په لاره کې زيات هاند او کوشن وکړي.

خبرې پرې وکړی:

لاندې پوښتنې په څير سره ولولئ؛ په هکله يې خبرې وکړئ او خپل نظريات بيان کړئ.

۱. ستاسې له نظره د بيان آزادی څه شی ده؟

۲. د بيان آزادی د رستيو لپاره څه اهميت درلودلی شي؟ څرگند يې کړئ.

د بيان آزادي او رستی:

رستی، هغه وخت کولی شي چې خپل کارونه په ښه توگه سرته ورسوي چې د خپلو پروگرامونو او مطالبونو د خپرېدو لپاره لازمه او مناسبه آزادی ولري. خبريالان او ليکوالان پخپلو دندو کې ددواړو او مصونيت احساس وکړي او په ټولنه او په ځانگړي توگه په رستيو باندې د ډار او سانسور فضا حاکمه نه وي.

آزاده او له ظلمه خلاصه ټولنه د سمو او صحیحو رسنیو د موجودیت په پایله کې منځته راځي. رسنۍ د بیان د آزادۍ په شتون کې معنا پیدا کوي. په استبدادي حکومتونو کې چې د بیان آزادۍ نه وي آزادو رسنیو ته د فعالیت امکانات ډېر کم وي او نشي کولی چې په ټولنه کې موجود واقعیتونه بیان کړي؛ ځکه چې په داسې حکومتونو کې، رسنۍ نشي کولی هغه مطلوبه نشر او خپاره کړي چې د حکومت د غوښتنو سره مخالف وي. په دې هېوادونو کې رسنۍ زياتره په دولت پورې تړلي وي، د خلکو د غوښتنو پر ځای، د چارواکو غوښتنې منعکسوي. دغه ډول رسنۍ خلک د پټه هڅوې چې په پټو سترگو د حکومت څخه اطاعت وکړي. د چارواکو وړه په ځلي بولي او مناسبې بېکاره کوي. دا په ځای خبره ده چې پدې صورت کې رسنۍ نه يوازې دا چې د آزادۍ او دموکراسۍ سره مرسته نشي کولی، بلکې هغوته زیات زیان اړوي.

د لوست تکرار:

- -----
- -----
- -----
- -----
- -----

پوښتنې:

۱. ولې وړل کېږي چې رسنۍ د خلکو سترگې او غوږونه دي؟ بیان یې کړئ.
۲. رسنۍ څه ډول کولی شي چې د دولت په اداره او کنټرول کې د خلکو رول پیاوړی کړي؟
۳. رسنۍ څه ډول خلک د ټولنیزو چارو په وړاندې د مسوولیت اخیستو او قبلولو ته تیاروي؟
۴. آیا رسنۍ په هر ډول شرایطو کې یو شان عمل کوي؟ څرگند یې کړئ.
۵. رسنۍ په استبدادي ټولنو کې څرنگه عمل کوي؟

فعالیت:

یوه رسنۍ چې ستاسې په واک کې ده، خوښه کړئ. بیا وویاړاست چې آیا د بیان آزادۍ پکې شته او کنه؟ خپل دلایل په یوه مخ کې ولیکئ.

د څپرکي لنډيز

- راديو، تلويزيون، مطبوعات او انټرنېټ ډله ييزي رسنۍ بلل کيږي ځکه چې اطلاعات او معلومات ټولو او يا زياتره (اکثریت) خلکو ته رسوي.
- ډله ييزي رسنۍ څېړونه نشروي، د زده کړي او تفريحي څېړونې هم څېړوي.
- رسنۍ په درو برخو وېشل کيږي: د اورېدنې رسنۍ، د ليکنې رسنۍ او د اورېدنې- ليدنې رسنۍ:
- رسنۍ د څېړنولو د نقش او رول ترسره کولو سره، د خلکو د سترگو او غوږونو په څېړدې.
- دولتي چارواکي کولای شي چې د رسنيو له لارې د خلکو د ستونزو څخه خبر او آشنا شي او خلک هم کولای شي چې د رسنيو له لارې خپلې نيوکې د چارواکو غوږونو ته ورسوي.
- په استبدادي هېوادونو کې رسنۍ د زورواکو په چوپړ کې وي نه د خلکو په خدمت کې.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**